

Στον αστερισμό της αριστερής μελαγχολίας, 3

Η ποιητική αντίσταση στην ένταξη

Οι περισσότεροι μεταπολεμικοί ποιητές/-τριες αντιδρούν πολύ έντονα σε κάθε ομαδοποίησή τους. Δεν θέλουν να τους εντάσσουν πουθενά. Απορρίπτουν την κατάταξή τους κατά ηλικία («γενιά του 2000»), φύλο («γυναικεία ποίηση»), περίοδο («γενιά της κρίσης»), ιδεολογία («αριστερή μελαγχολία»), τάση («μεταμοντέρνο») κλπ. Απαιτούν να κριθεί ο καθένας τους ξεχωριστά έξω από κάθε ομοιότητα με συγγραφείς της συντεχνίας.

Το καλό σε αυτή την αντίσταση είναι πως ο καθένας διεκδικεί τη μοναδικότητά του και ζητά να ακουστεί η δική του φωνή. Το κακό είναι πως ο καθένας διεκδικεί τη μοναδικότητά του πιστεύοντας πως κάθε σύγκριση με άλλους (εκτός κι αν είναι οι κορυφαίοι) τον αδικεί. Κι εδώ αρχίζουν τα προβλήματα. Όλοι επιθυμούν να περιληφθούν σε ανθολογίες, επισκοπήσεις και ιστορίες λογοτεχνίας αλλά ως μοναδικές περιπτώσεις με τελείως δικούς τους όρους. Κάθε ομαδοποίηση σε σχολή, ύφος ή αισθητική απορρίπτεται: αν την ασκεί Έλληνας, θεωρείται «καπέλλωμα», αν ξένος, αποικιοκρατία.

Όμως η κριτική, η φιλολογία και η επιλογή λειτουργούν κατατάσσοντας σε ομάδες και όχι με σκέτους καταλόγους περιπτώσεων. Συγκροτούν ονόματα, έργα και τεχνοτροπίες σε κατηγορίες. Όποιος δεν θέλει να ανήκει πουθενά, μπορεί θαυμάσια να μείνει έξω από όλα, ανεξάρτητος κι αναπαλλοτρίωτος, αλλά ας μην παραπονεθεί πως αποκλείστηκε.

Το φαινόμενο έγινε ιδιαίτερα έντονο κατά την δεκαετία της κρίσης του 2010, όταν υπήρξε παγκόσμιο ενδιαφέρον για την ελληνική ποίηση. Ο Γιώργος Χουλιάρας (https://www.avgi.gr/entheta/305409_i-elliniki-logotehnia-sto-exoteriko) έχει τονίσει: «Ευκαιρίες για διεθνή καθιέρωση έργων και δημιουργών πολλαπλασιάζονται όταν η χώρα ή το περιβάλλον τους απασχολούν τη διεθνή επικαιρότητα». Την περίοδο αυτή ξένοι φιλόλογοι, συγγραφείς, δημοσιογράφοι και κριτικοί απογοητεύτηκαν και τελικά αποθαρρύνθηκαν όταν συναντούσαν αντίσταση σε κάθε προσπάθεια που έκαναν να γενικεύσουν και να θεωρητικοποιήσουν μιλώντας για την ελληνική λογοτεχνία. Η αντίσταση δεν περιείχε αντιπρόταση, μια εναλλακτική συγκρότηση ομάδων, παρά μόνο απόλυτη άρνηση. Έτσι ακόμα μια φορά οι Έλληνες ποιητές θα μείνουν έξω από τις ιστορίες και τα λεξικά της παγκόσμιας λογοτεχνίας. Αφού φοβούνται τόσο το ξένο καλούπι, θα συνεχίσουν να μένουν άγνωστοι, προορισμένοι μόνο για ασφαλή εσωτερική κατανάλωση.

Αυτή η αμυντική στάση είναι μια συνηθισμένη τριτοκοσμική αντίδραση του καλλιτέχνη που φοβάται τη σύγκριση τόσο ώστε να προτιμά την απομόνωση, θεωρώντας κάθε συνδιαλλαγή με τους Δυτικούς κανόνες προδοσία της εντόπιας αυθεντικότητας. Αναμφίβολα παραχωρήσεις άνευ όρων στο κυρίαρχο γούστο αποτελούν ξεπούλημα. Υπάρχουν όμως και συγγραφείς που συνδιαλέγονται εφευρετικά και ισότιμα με ξένους συναδέλφους, ειδικούς και επαγγελματίες με αποτέλεσμα να καταφέρνουν να συνδυάσουν το ιθαγενές και το κοσμοπολιτικό, το μοναδικό και το γενικό. Φυσικά αυτή η στάση απαιτεί εξαιρετικές ικανότητες συναλλαγής και διαπραγμάτευσης.

Ως θετικό παράδειγμα μπορεί να χρησιμεύσει η συσπείρωση η οποία αρνείται μιν να υπαχθεί σε στερεότυπες ομαδοποιήσεις αλλά ταυτόχρονα δημιουργεί τη δική της ομάδα, αρχίζοντας συνήθως με μια παρέα κι ένα περιοδικό, ώστε να αποτελέσει μια συγκροτημένη αντιπρόταση αρχών και κριτηρίων. Χαρακτηριστικά παραδείγματα όπως οι ομάδες των λογοτεχνικών περιοδικών *Ενδοχώρα*, *Διαγώνιος*, *Σημειώσεις*, *Τραμ*, *Πλανόδιον*, *[φρμκ]*, *Θράκα* και *Βόρεια Βορειοανατολικά* δείχνουν πως η εναλλακτική ομαδοποίηση είναι μια εφευρετική στρατηγική που ακολουθούν λογοτεχνικές συλλογικότητες ώστε να μην απορρίψουν απολύτως τη συγκρότηση αλλά να την διαπραγματευτούν με το δικό τους τρόπο.

Την επόμενη φορά θα εξηγήσω πως η απαξιωτική στάση προς την ομαδοποίηση πηγάζει όχι από αλαζονεία αλλά από μια προσκόλληση στην ξεπερασμένη ιδέα του αυτόνομου έργου το οποίο υποτίθεται πως απαιτεί μια τελείως μοναδική προσέγγιση με αποκλειστικά δικούς του όρους.